

ŽEMAITIJOS KNYGOS KULTŪROS BARUOSE:
PLUNGĖS SIMONO DAUKANTO BIBLIOFILŲ KLUBAS

„ŠVIESKIS IR ŠVIESK“

TOMAS PETREIKIS

Bibliofilija (gr. *biblos* – knyga, *philia* – pomėgis) lakoniškai – meilė knygoms, plačiąja prasme – aukštosios kultūros reiškinys, ugdantis knygos kultūrą. Asmuo, kryptingai formuojantis asmeninę biblioteką, yra bibliofilas. Bibliofilai iš prigimties atviri visuomenei, knyga jiems saviugdos ir saviraiškos priemonė. Bibliofilai – dvasios aristokratai, knygos estetai, daug ką žinantys apie knygų leidybą, knygos meną, savarankiškai studijuojantys kultūros ir literatūros istoriją. Daugelis iš jų užsiima ir mokslo tiriamuoju darbu. Bibliofilai dažniausiai veikia organizuotai, būriasi į organizacijas (klubus, brolijas, asociacijas), nors sėkmingai gali gyvuoti ir kiekvienas atskirai. Jų sukauptos asmeninės bibliotekos neretai tampa vertingomis institucinių bibliotekų kolekcijomis, net naujomis bibliotekomis ar jų padaliniais. Šie aukštosios kultūros darbininkai, besirūpinantys knygos kultūra, yra nedažnas reiškinys mūsų visuomenėje. Jų skaičių lemia bendrakultūrinė šalies ir regiono situacija.

Lietuvos bibliofilijos istorija negali pasigirti giliomis bibliofilijos ištakomis. Knyga gana pavėluotai pasiekė šį vakarietiškos kultūros paribį, tad savaime suprantama, kad ir kiti aukštosios knygos kultūros elementai vėlavo. Žemaičių žemei tapo garbė išauginti vieną garsiausių Lietuvos bibliofilų – Joną Krizostomą Gintilą. Kunigas J. K. Gintila (1788–1857) žemaičių lituanistinio sąjūdžio veikėjas, eruditas, hebraistas, Žemaičių vyskupystės administratorius, buvo ir aistringas bibliofilas. Jis Alsėdžiuose buvo sukaupęs daugiau kaip 20 000 tomų asmeninę biblioteką. XIX–XX a. sandūroje Nasrėnuose (Kretingos r.) gyveno kitas bibliofilas – Juozapas Stropus (1860–1936). Jis buvo ūkininkas, tikras apylinkių šviesulus, asmeninėje bibliotekoje buvo daugiau kaip 1000 knygų. Šis as-

muo – valstietiškosios bibliofilijos pavyzdys, rodantis, kaip bibliofilijos idėjos sklido Žemaitijoje. Nepriklausomos Lietuvos metais Kaune veikė pirmoji elitinė bibliofilų organizacija – XXVII knygos mėgėjų draugija. Jai priklausė žymiausi to meto bibliofilai: Vladas Daumantas, Vytautas Steponaitis, Juozas Tumas-Vaižgantas, Paulius Galaunė, Petras Jakštas ir kt. Sovietmetis ribojo bibliofilijos idėjų sklaidą. Nors bibliofilams teko pasitraukti į šešėlį, bet pats kultūros reiškinys neišnyko. Pirmieji atsigavo Vilniaus bibliofilai. 1970 m. buvo įkurtas Martyno Mažvydo bibliofilų klubas. Jis Lietuvoje ir atgaivino organizuotą bibliofilijos sąjūdį. Žemaičių bibliofilai, provincialiai geografinė, bet ne dvasine prasme, organizuotai susitelkė Plungėje po Simono Daukanto idėjų vėliava. Plungėje jau dvidešimt penktus metus veikia Plungės Simono Daukanto bibliofilų klubas, kuris organizuotai tęsia Žemaitijos knygos kultūros ugdymo darbą.

1984 m. gruodžio 26 d. steigiamajame S. Daukanto bibliofilų klubo susirinkime buvo iškeltas uždavinys sukurti S. Daukanto vardą vertą knygos klubą. Šis apsisprendimas išaugo iš šios draugijos steigėjų – istorikų Sauliaus Augūno, Česlovo Vaupšo ir lituanistės Irenos Juškevičienės – siekio aktualizuoti S. Daukantą, žemaičių knygų ir tautinio atgimimo veikėją. Jo rašytinis palikimas turėjo įpareigoti ir vienyti Plungės bei viso regiono knygos žmones. Dėl įvairių trukdžių klubas kūrėsi sunkiai, bet, aktyviems bendraminčiams (muziejininkui Povilui Grigolai, istorikams Gintarui Morkiui, Gintautui Černekiui ir kitiems) sėkmingai įsijungus į Č. Vaupšo vadovaujamą klubą, jo veikla išsiplėtė ir įgavo bibliofilų draugijos požymius. Kad tokia draugija susiformuotų, nemenkos įtakos turėjo XXVII knygos mėgėjų draugijos narys šilutiškis P. Jakštas. Naujasis

Simono Daukanto klėtėlė (Kalvių k., Lenkimų sen., Skuodo r.) ir paminklas Simonui Daukantuio Lenkimuose (skulptorius R. Midvikis, architektas – A. Skiezgelas, 1993 m.). D. Mukienės nuotraukos

Dviračių žygio „Lietuvos blaivintojo M. Valančiaus keliai“ dalyviai su Varnių klebonu J. Petrausku 1989 m. Varniuose. Kristinos Paulauskaitės nuotrauka

klubo bičiulis, su kuriuo draugystė buvo užmegzta 1986 metais, rodė elitinio bibliofilo pavyzdį, tapusiu tolesnės veiklos orientyru ir kitiems draugijos nariams. Daukantiečiai savo aktyvia veikla Sąjūdžio sujungtoje Lietuvoje savaimė tapo natūralia visuomenine jėga, besirūpinančia tautinės kultūros išlikimu, regiono knygos kultūros puoselėjimu ir bibliofilijos sklaida. Pirmasis veiklos dešimtmis parodė, kad G. Černecko (klubo pirmininkas nuo 1987 m.) vadovaujamas Plungės S. Daukanto bibliofilų klubas – ne trumpas kultūros reiškinytis, bet organizuota jėga Lietuvos knygos kultūros baruose. 1994 m. patvirtintuose naujuose klubo įstatuose buvo iškeltas ambicingas uždavinys – vadovauti Žemaičių bibliofilijos sąjūdžiui. Antrajame veiklos dešimtmetyje klubas savo kryptinga ir produktyvia veikla tapo regioniniu knygos kultūros ugdymo centru ir iki šiol išlieka unikalia regiono kultūros savastimi.

S. Daukanto bibliofilų klubas yra atvira bibliofilų organizacija, kurios veiklos pagrindinis principas – „Švieskis ir šviesk“, buria bendraminčius visoje Žemaitijoje. Užmegztas ryšys su bibliofilijos idėjų puoselėtojais Papilėje, Nasrėnuose (Kretingos r.), Naujojoje Akmenėje, Kaune ir kai kuriose kitose Lietuvos vietose. Klubas palaiko glaudžius ryšius su Vilniaus Martyno Mažvydo bibliofilų klubu. Iš jos sulaukta vertingos pagalbos.

Ambicingi klubo uždaviniai ir veiklos motyvai jo vadovybę įpareigojo lanksčiai prisitaikyti prie besikeičiančios socialinės aplinkos, kultūrinių aplinkybių. Per 25-erius veiklos metus pasiekta nemažai.

Apmąstant daukantiečių nueitą kelią, nepaisant klubo vidinės raidos ir organizacinių pasikeitimų, klubo veikloje galima išskirti keletą kryptių: 1. Savišvieta; 2. Ugdomoji veikla; 3. Mokslinė veikla.

Esminę klubo veiklos ašį – savišvietą – nulėmė provincinius uždarus. Daukantiečiai suvokė, kad provincijoje, kur yra nedidelis kultūros ir mokslo įstaigų tinklas, trūksta būtiniausių bibliofilinės literatūros, savišvieta yra būtina. Klubas turi metinius veiklos planus, kas mėnesį organizuoja susirinkimus ir juose gvildena aktualius bibliofilijos, knygotyros, knygos istorijos ir kultūros klausimus, supažindina vieni kitus su knygų kolekcijomis ir rinkiniais. Galutinis savišvietos tikslas – kryptingai formuojamos asmeninės klubo narių bibliotekos. Tai – daugiau siekiamybė, nes bibliofilinė kultūra ne visiems šia linkme einantiems yra pasiekama.

Visuomeniniame gyvenime ryškiausias yra ugdomasis veiklos aspektas. Klubo narių tikslas – ugdyti regiono gyventojų knygos kultūrą. Klubas yra išbandęs įvairias veiklos formas: konferencijas, leidybą, konkursus, viktorinas, parodas, literatūrinius vakarus, žygius. Nuo pirmųjų S. Daukanto bibliofilų klubo dienų daukantiečiai nuolat bendradarbiauja periodinėje spaudoje. Bendradarbiaujama su laikraščiais „Žemaičių saulutė“ ir „Plungė“. Laikraštyje „Plungė“ 1996–2007 m. buvo išspausdinti 122 mėnesiniai „Bibliofilų puslapiai“. Tuo metu Lietuvoje tai buvo vienintelė bibliofilinė periodika, kurioje nuolat buvo gvildenamos bibliofilijos, knygos kultūros te-

(Nukelta į 26 p.)

S. Daukanto bibliofilų klubo nariai su bibliofilu ir menininku Kaziu Varneliu jo namuose-muziejuje. Vilnius, 2001 m. G. Černeckio nuotrauka

(Atkelta iš 25 p.)

mos, skelbiamos naujų knygų anotacijos ir recenzijos, knygos konkursai. Šioje kūrybinėje erdvėje brendo daukantiečiai ir jų bendraminčiai. 2000 m. daukantiečiai pradėjo leisti pirmąjį ir kol kas vienintelį bibliofilinį laikraštį Lietuvoje – „Žemaičių bibliofilas“. Šioje srityje daukantiečiams iki šiol nėra konkurencijos, nors klubas jos nuoširdžiai tikisi. 2000–2001 m. išleisti keturi „Žemaičių bibliofilo“ numeriai, o 2009 m. – ir penktasis, jubiliejinis. Laikraštis, turėdamas regioninį profilį, varo plačią vagą Žemaitijos knygos kultūros baruose. Tai įvertino Lietuvos ir užsienio knygotyrininkai. Šia veikla neapsiribojama. Klubas rengia „Prakalbintos knygos“, „Knygius šypsosi“ ir

kitus konkursus. Jie susilaukia plataus visuomenės dėmesio. Parodų organizavimas taip pat labai svarbus klubo veikloje. Jos rengiamos pažymint svarbesnes istorijos ir kultūros datas, supažindinant visuomenę su spaudos paveldu, bibliofilijos ir knygos kultūros aktualijomis.

S. Daukanto bibliofilų klubas nuo pat savo veiklos pradžios turi ir mokslinių ambicijų. Nuo pirmųjų Simono Daukanto skaitymų (1988), iki šiol rengiamos mokslo populiarinimo konferencijos. Paskutinioji, ketvirtoji, teminė klubo konferencija „Žemaičių knyga – 4“ vyko Plungėje 2008 m. lapkričio 7 dieną. Glaudūs klubo ryšiai su Vilniaus universiteto knygotyrininkais – prof. Domu Kaunu, prof. Vladu Žuku, doc. Genovaite Rauguotiene, doc. Arvydu Pacevičiumi ir kitais

iškiliais visuomenės, mokslo ir kultūros veikėjais sudaro galimybę šiuos renginius praturtinti įdomiais, kvalifikuotai parengtais pranešimais. Klubo nariai buvo aktyvūs ir bendroje Vilniaus universiteto ir S. Daukanto bibliofilų klubo organizuotoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Bibliofilija“ (2001), kurios išvažiujamoji sesija vyko Plungėje ir Alsėdžiuose.

Lietuvos mokslinis gyvenimas verda sostinėje Vilniuje. Daukantiečių knygos klubo nariams, gyvenantiems periferijoje, svarbu įsisavinti naujus knygotyros tyrimus ir pasiekimus. Tai darydami jie mažina sostinės ir provincijos atskirtį. Tuo pačiu užmezgamas abipusis ryšys, mokslininkai sužino, kas domina periferijoje gyvenančius knygius, o pastarieji gauna trūkstančių žinių. Konferencijose keliamos naujos problemos, jaunimas orientuojamas tęsti pradėtus darbus. Na o konferencijų pranešimai ar jų tezės publikuojamos „Žemaičių bibliofile“ – taip garantuojama tolesnė tyrimų sklaida.

Ketvirčio amžiaus jubiliejaus proga klubas bendraminčius pakvietė į 2009 m. gruodžio 5 d. Žemaičių dailės muziejuje surengtą klubo parodą, kurioje buvo galima išsamiai susipažinti su Plungėje veikiančių S. Daukanto bibliofilų klubo istorija ir darbais.

Plungės S. Daukanto bibliofilų klubas, kaip regioninis kultūros ugdymo centras, puoseledamas knygos kultūrą, pasižymi veiklos kryptingumu. Ši Žemaičių žemės knygos kultūros brolija neturi jokių privilegijų, vien tik pareigą dirbti krašto knygos kultūros naudai. Klubas savo išliekamąją vertę turinčia veikla jau yra tapęs neatsiejama regiono kultūros dalimi.

Iš kairės: konferencijos „Žemaičių knyga-2“ dalyviai prie Platelių ežero. Nuotrauka iš T. Petreikio archyvo; Martyno Mažvydo bibliofilų klubo narys Gintautas Trumpis S. Daukanto bibliofilų klubo nariams pristato šiuolaikinės Rusijos bibliofilijos leidinius. Plungės viešoji biblioteka, 2008 m. gegužės 12 d. Iš kairės: G. Trumpis, G. Černeckis, Dalia Laurinaitienė, Sandra Stroputė. Manto Bužo nuotrauka.

